

Qishloq hayoti

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI IJTIMOY-IQTISODIY GAZETASI

e-mail: infoqishloqhayoti@mail.ru

1974-yil 1-yanvardan chiqqan boshlagan

2026-yil 3-sentabr, payshanba

38 (9410)

t.me/Qishloqhayoti_gazetasi



МУСТАҚИЛЛИК – БУЮК НЕЪМАТ

Мустақилликни биз шунчаки тақвимдаги сана сифатида эмас, балки бугунги тинч ва осуда ҳаётимиз, миллий қадриятларимизни тиклаш, эркин фикрлаш ва келажагимизни ўз қўлимиз билан бунёд этиш имконияти сифатида қадрлашимиз лозим. Мустақиллик йилларида Ўзбекистон халқаро ҳамжамиятда ўз ўрнига эга бўлган суверен давлат сифатида шаклланди. Мамлакатимиз жаҳон давлатлари билан дипломатик, иқтисодий, маданий ва илмий алоқаларини тобора кенгайтириб бормоқда.

Иқтисодий тараққиёт кўрсаткичлари ҳам бу жараёнинг муҳим далилидир. Расмий маълумотларга кўра, 2025 йил якунларида Ўзбекистон ялпи ички маҳсулоти илк бор 145 миллиард АҚШ долларидан ошди. Экспорт ҳажми 33,4 миллиард долларга етди, хорижий инвестициялар ҳажми эса 43,1 миллиард долларни ташкил қилди. 2025 йилда иқтисодий ўсиш 7,7 фоиз даражасида қайд этилди. Бу рақамлар оддий статистика эмас. Уларнинг ортида янги корхоналар, янги иш ўринлари, замонавий инфратузилма, тадбиркорлик имкониятлари ва аҳоли фаровонлигини оширишга қаратилган кенг қўламли ислохотлар мужассам. Албатта, мамлакат тараққиётини фақат иқтисодий рақамлар билан ўлчаб бўлмайди. Жамиятнинг маънавий салоҳияти, илм-фани, маданияти ва миллий ўзлиги ҳам унинг тараққиётини белгилайди. Президентимиз таъкидлаганларидек, жамият ҳаётининг танаси иқтисодиёт бўлса, унинг жони ва руҳи маънавиятдир. Янги

Ўзбекистонни барпо этишда кучли иқтисодиёт билан бир қаторда аждодларимизнинг бой мероси ва миллий қадриятларга асосланган юксак маънавиятга таяниш муҳим аҳамият касб этади. Бугун мамлакатимиз аҳолисининг салмоқли қисmini ёшлар ташкил этади. Шу боис, ёш авлоднинг таълим-тарбияси, касб-хунар эгаллаши, илм-фан, маданият, санъат ва спорт билан шуғулланиши давлат сиёсатининг энг муҳим йўналишларидан бирига айланган. Ёшларни қўлаб-қувватлаш бўйича янги тизимлар жорий этилди. Маҳаллаларда ёшлар етакчилари фаолияти йўлга қўйилди, “Ёшлар дафтари” орқали уларнинг муаммоларини ҳал этиш механизмлари яратилди. Таълим олиш, касб-хунар эгаллаш, тадбиркорлик билан шуғулланиш ва бандлигини таъминлаш учун кенг имкониятлар яратилмоқда. Бугунги дунёда давлатлар ҳудуди ёки табиий бойликлари билан эмас, аввало, инсон капитали, илм-фан ва технологиялари билан рақобатлашмоқда. (Давоми 2-саҳифада)

ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ

ИШОНЧ БИЛАН КЕЛАЖАККА ИНТИЛАЁТГАН “ЎЗБЕКИСТОН ГАВҲАРИ”

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз ҳаётининг барча жабҳаларида амалга оширилган туб ислохотлар бугун ўзининг юксак самараларини бермоқда. Фарғона вилояти мисолида ҳам буни яққол кўриш мумкин. Янги корхоналар, замонавий уй-жойлар, таълим ва тиббиёт муассасалари, обод маҳаллалар, замонавий инфратузилма объектлари – буларнинг барчаси инсон манфаати ва халқ фаровонлигига хизмат қилмоқда.



Хайрулло БОЗОРОВ,
Фарғона вилояти ҳокими,
Олий Мажлис Сенати аъзоси.

Энг қувонарлиси, бу жараёнда халқимиз фақат кузатувчи эмас, балки ислохотларнинг фаол ва бевосита иштирокчисига айланимоқда. Ҳар бир маҳаллада, ҳар бир шаҳар ва туманда янги ташаббуслар илгари сурилиб, бунёдкорлик ишлари авж олмақда. Тадбиркорлар янги лойиҳаларни амалга ошираётган бўлса, ёшлар илм-фан, касб-хунар ва замонавий технологияларни эгаллаш орқали юрт тараққиётига ўз хиссасини қўшмоқда. Давлатимиз раҳбари-



нинг очик, прагматик ва ўзаро манфаатли ташқи сиёсати натижасида Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги нуфузи ва ишончли ҳамкор сифатидаги мавқеи тобора мустаҳкамланиб бормоқда. Бу ишонч ва яқин ҳамкорлик муҳити ҳудудлар иқтисодий тараққиёти-

да ҳам ўзининг аниқ ва салмоқли самараларини бермоқда. Фарғона вилояти мисолида буни инвестиция соҳасидаги натижалар яққол кўрсатиб турибди. Кейинги йилларда вилоят иқтисодиётига жалб этилган хорижий инвестициялар ҳажми 8,2 миллиард долларга

етди. Жойларда умумий қиймати 60 триллион сўм бўлган 7 868 та лойиҳа амалга оширилиб, натижада 196 мингта янги иш ўрни яратилди. Бу рақамларнинг ҳар бири ортида муайян тақдирлар, янги имкониятлар ва ўзгарган ҳаёт манзараси бор. Янги ишлаб

чиқариш корхоналарининг ишга туширилиши нафақат ҳудуд иқтисодий салоҳиятининг ортиши, балки минглаб инсонларнинг доимий даромад манбаига эга бўлиши, оилалар фаровонлигининг юксалиши демакдир. (Давоми 3-саҳифада)

ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚИЛЛИК СИЁСИЙ МУСТАҚИЛЛИКНИ МУСТАҲКАМЛАЙДИ: 35 ЙИЛЛИК ЙЎЛ, БУГУНГИ НАТИЖАЛАР ВА КЕЛАЖАК МАСЪУЛИЯТИ

Мустақиллик аввало, халқнинг ўз кучига ишониши, ўз келажаги учун масъулиятни ўз зиммасига олиши ва мамлакат тараққиётини ўз меҳнати билан таъминлаш имкониятидир. Шу нуқтаи назардан қараганда, сўнгги 35 йил Ўзбекистон учун миллий давлатчиликни тиклашдан унинг институционал асосларини мустаҳкамлашга, кейинчалик эса давлат ва жамият ҳаётини модернизация қилишга қаратилган изчил тараққиёт босқичлари сифатида намоён бўлади.

Бугунги Янги Ўзбекистон ғояси ҳам ана шу тарихий жараёнинг мантиқий давомидир. Чунки янги тараққиёт босқичининг асосий мақсади шунчаки иқтисодий ўсишга эришиш эмас, балки инсон қадрини таъминлаш, адолатли жамият барпо этиш, давлат бошқарувини халқ манфаатларига янада яқинлаштириш ва мамлакатнинг рақобатбардошлигини оширишдир. Мустақиллик йилларида мамлакат тараққиётининг турли босқичлари ўзига хос вазифалар билан намоён бўлди. Дастлабки

йилларда асосий эътибор давлатчилик асосларини яратиш, иқтисодий барқарорликни таъминлаш ва бозор муносабатларига босқичма-босқич ўтишга қаратилган бўлса, кейинги даврларда иқтисодиётни диверсификация қилиш, тадбиркорликни қўлаб-қувватлаш, хусусий мулкчилик муносабатларини ривожлантириш, инфратузилмани модернизация қилиш каби вазифалар устувор аҳамият касб этди. Бугунги босқичнинг муҳим хусусияти эса ислохотларнинг қамрови ва суръатига

эмас, балки уларнинг инсон манфаатига хизмат қилиш даражаси билан белгиланмоқда. Иқтисодий сиёсат, ижтимоий ҳимоя, таълим, соғлиқни сақлаш, илм-фан, тадбиркорлик ва ҳудудлар ривожидagi ўзгаришлар ягона мақсад – инсон учун муносиб ҳаёт шароитини яратиш ғояси атрофида бирлашмоқда.

Ўзбекистон тараққиётидаги энг муҳим ўзгаришлардан бири иқтисодий ўсишнинг янги манбалари шаклланаётганидир.

(Давоми 2-саҳифада)



ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАРДАГИ БИОЛОГИК ФАОЛ ҚЎШИМЧАЛАР

ёхуд блогерлар таъсири остидаги саломатлик

Бугунги кунда инсонга саломатлик ҳақида ўнлаб «фойдали» маслаҳатларни олиш учун ижтимоий тармоқни очишининг ўзи kiffoя. Бир блогер қайси витамин чарчовдан халос бўлишга ёрдам беришини айтади, бошқаси организмни “тозалаш” учун визитини тавсия қиладди, унингчиси эса маълум бир қўшимча ёрдамида тезда вазн йўқотишни ваъда қиладди. Кимдир ўз натижасини кўрсатади, кимдир махсулот қадоғини намоён этибди, яна кимдир ишонч билан: “Мен буни ҳар кун қабул қиламан, сизларга ҳам тавсия қиламан”, дейди. Бир қарашда бундай постлар безарардек туюлиши мумкин. Аммо муаммо шундаки, инсоннинг шахсий тажрибаси билан тиббий тавсия ўртасида катта фарқ мавжуд. Бир кишига ёрдам берган ёки унда субъектив равишда ўзини яхши ҳис қилиш

туйғусини пайдо қилган нарсаси бошқа одамда ҳам худди шундай натижа беради, дегани эмас. Бундан ташқари, биологик фаол қўшимчаларни (БАҚларни) назоратсиз истеъмол қилиш нафақат фойдасиз, балки айрим ҳолатларда хавфли ҳам бўлиши мумкин.

Ижтимоий тармоқлар аста-секин саломатлик ҳақидаги маълумотларнинг асосий манбаларидан бирига айланиб бормоқда. Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти рақамли платформаларнинг тиббий маълумотларни тарқатишдаги муҳим ролини таъкидлайди ва шу билан бирга нотўғри маълумотларга қарши курашиш зарурлигини таъкидлайди. Шунинг учун интернетда аҳолида саломатлик ҳақидаги тасаввурларни ким ва қандай шакллантираётгани масаласи тобора долзарб бўлиб бормоқда. (Давоми 4-саҳифада)



ЎЗБЕКИСТОН ПАХТАЧИЛИГИНИНГ МУМТОЗ ИЛМИЙ МЕРОСИГА ЮЗ ЙИЛ ТЎЛДИ

Одатда давомийлиги 50 йилдан ортқ бўлган дала тажрибалари узоқ муддатли тажрибалар ҳисобланади. Мазкур тажрибаларда олинган илмий натижалар оддий тажрибалардан олинган илмий натижалардан кескин фарқ қилиб, улар ўзининг ўзаро уйғунлиги ва систематик равишда бир-бири билан боғлиқлиги билан аҳамиятлидир. Узоқ муддатли дала тажрибалари тупроқдаги гумус, озмика моддалар ҳамда микроорганизмлар миқдори ва уларнинг бир-бирига таъсири, тупроқнинг оғир металллар, турли токсик ҳамда инсон ва биосфера учун хавфли бўлган моддалар билан ифлосланиш динамикасини мониторинг қилишни таъминлайди. Шунингдек, узоқ муддатли тажрибалар қисқа муддатли тажрибаларда аниқлашни имкони бўлмайдиган тупроқда кечадиган биологик, агрохимёвий ва агрофизик жараёнлар бўйича чуқур, фундаментал илмий хулосалар қилишга кенг имкониятлар яратиб беради.

Дунёда илмдаги нуфузи ва ўрнига эга бўлган, фундаментал тадқиқотларга асос бўла оладиган узоқ йиллик, ноёб тадқиқот объектлари борки, улар илмнинг ўтмиши ҳақида сўзлаб, келажаги тўғрисида башорат берадилар. Бундан ташқари, кўп йиллик тажрибалар ўтказиш маълум мақсадлар учун амалга оширилади. Мазкур тажрибалар муайян тупроқлар унумдорлиги бўйича барометр ҳисобланади. Шу билан бирга бир далада бир хил экин экиш тупроқ унумдорлиги ва экинлар ҳосилдорлигига сўнгги таъсирини ўрганиш, тупроқнинг табиий унумдорлик қобилиятини баҳолаш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Мазкур

турдаги узоқ муддатли (50 йилдан ортқ) ноёб илмий объектлар дунё бўйича санокли бўлиб, пахтачилик соҳаси бўйича иккита, шулардан бири АҚШнинг Алабама штатида, иккинчиси мамлакатимизда, Пахта селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологиялари илмий тадқиқот институтида жойлашган. Мазкур рўйхатни 1843 йилда асос солинган, 179 йилдан буён Англиянинг Ротамстед илмий тажриба станциясида ўтказиб келинаётган, тупроқнинг унумдорлик қобилиятини ўрганиш бўйича ўтказилаётган тажриба бошлаб беради.

(Давоми 2-саҳифада)

МУСТАҚИЛЛИК – БУЮК НЕЪМАТ



Раҳбар ХОЛИҚОВА,
Тошкент давлат
техника университети
профессори, т. ф. д.

(Боши 1-саҳифада)
Шу маънода ёшларни замонавий билимлар, хорижий тиллар ва касбларга ўргатиш мамлакатимизнинг келажақ тараққиётини белгилайдиган муҳим омилдир. Ёшларимиз таълим, илм-фан, маданият, санъат ва спортда халқаро миқёсда муносиб натижаларга эришмоқда. Бу ютуқлар нафақат ёшларнинг шахсий муваффақияти, балки бутун мамлакатимиз учун ғурур ва ифтихор манбандир.

Бугун ахборот оқими нихоятда тезлашган. Интернет ва ижтимоий тармоқлар инсонга улкан имкониятлар билан бирга турли ахборот хуружларини ҳам олиб кirmoқда. Шу боис, ёшларни илм-фан, китобхонлик, санъат, спорт ва ижодга кенг жалб этиш маънавий барқарорлиқни таъминлашнинг энг муҳим омилларидандир. Маънавий бўлишқини ҳеч қачон бўш қолдириб бўлмайди. Китоб ўқиш, илм излаш, спорт билан шугулланган, ижод қилган ва мустақил фикрлашни ўрганган ёш турли ёт таъсирларга нисбатан анча барқарор бўлади. Шунинг учун оила, таълим муассасаси, маҳалла ва жамоат ташкилотлари ҳамкорлигида ёшлар билан мунтазам ва тизимли ишлаш зарур. Китобхонлиқни кенг тарғиб қилиш, “Ёш китобхон” каби танловларни ривожлантириш, кутубхоналар фаолиятини кучайтириш, ёш ижодкорларни қўллаб-қувватлаш каби ишлар ёшларнинг маънавий дунёсини бойитишда муҳим аҳамиятга эга. Ёшларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш мақсадида ҳудудларда интеллектуал мусобақалар, илмий-амалий конференциялар, ижодий учрашувлар,

спорт мусобақалари ва касба йўналтирувчи семинарларни кўпайтириш; ёш ижодкорларни оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликка жалб қилиш; инновацион ғоя ва лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш; грант ва стипендиялар ҳақидаги маълумотларни кенг тарғиб қилиш; заруратга кўра психологик маслаҳат хизматларини ривожлантириш мақсадга мувофиқ. Зеро, ёшлар билан ишлаш – фақат бирор ташкилот ёки муассасасининг вазифаси эмас. Бу оила, маҳалла, таълим муассасаси, жамоатчилик ва давлатнинг муштарак вазифасидир.

Албатта, олдимизда ҳали катта вазифалар турибди. Таълим сифатини янада ошириш, илм-фан ва инновацияларни ривожлантириш, янги иш ўринлари яратиш, ёшларни замонавий касбларга тайёрлаш, миллий қадриятларимизни асраш ва жамиятда қонун устуворлигини мустаҳкамлаш барчамизнинг умумий мақсадимиз бўлиши керак. Бу ислохотларнинг самараси энг аввало, инсон ҳаётида, унинг эртанги кунга бўлган ишончида намоён бўлиши керак. Мустақиллиқнинг 35 йиллиги ана шу буюк тарихий йўлни яна бир бор сарҳисоб қилиш, эришилган ютуқлардан фойдаланиш билан бирга, олдимизда турган вазифаларни чуқур англаш учун ҳам муҳим фурсатдир.

Энг катта бойлигимиз – тинчлик ва осийишга, энг катта кучимиз – халқимиз бирлиги. Энг катта таянчимиз – билимли ва маънавиятли ёшлар. Энг улғу мақсадимиз эса, Ватанимизни янада тараққий эттириш, инсон қадри улуғланган адолатли ва фаровон жамият барпо этишидир. Бугун ҳар биримиз “Ягона Ватан, ягона халқ бўлиб, янги ҳаёт ва келажақ яратамиз!”, деган эзгу ғоя атрофида бирлашиб, мамлакатимиз равнақига ўз ҳиссамизни қўшишимиз лозим. Зеро, мустақиллик – буюк неъмат. Уни асраш, қадрлаш ва унинг имкониятларидан оқилона фойдаланиб, юртимизни янада юксалтириш эса барчамизнинг муқаддас бурчимиздир.

Мустақиллигимиз абадий бўлсин! Ватанимиз равнақи йўлида бир тану бир жон бўлиб ҳаракат қилайлик!

Эълон

2027-YIL DAVOMIDA
TUYAMO‘YIN GIDROUZELIDAN
FOYDALANISH
BOSHQARMASINING

Turkmaniston davlati
hududida joylashgan suv
xo‘jaligi obyektlarida loyiha,
kuzatuv, ilmiy-tadqiqot, tajriba-
konstruktorlik va ta‘mirlash-
tiklash tadbirlarida qatnashishni
xohlovchi korxona va tashkilotlar
xorijsa chiqish pasportiga ega
bo‘lgan ishchi-xizmatchi xodimlar,
mashina-mexanizmlar, materiallar
va kerakli asbob-uskunalarining
ro‘yxatini joriy yilning 25-sentabr
sanasigacha (elektron varianti bilan
birga) taqdim etishlari mumkin.

Manzil: Xorazm viloyati
Tuproqqal’a tumani Pitnak shahri.
Murojaat uchun telefon: +998 62 305-49-06.

ЎЗБЕКИСТОН ПАХТАЧИЛИГИНИНГ МУМТОЗ ИЛМИЙ МЕРОСИГА ЮЗ ЙИЛ ТЎЛДИ

(Боши 1-саҳифада)

Мазкур тажрибанинг асосчиси доктор Жон Лооз бўлиб, тажрибанинг асосий мақсади ўсимликларни азотли ўғитлар билан озиклантириш зарурияти ҳамда ўсимликлар томонидан азотли ўғитларни ўзлаштирилиш даражасини ўрганишдан иборат. Шунга ўхшаш тажрибалардан яна бири Париждан унча узоқ бўлмаган Гриньон дала тажрибаси бўлиб, тажрибага 1875 йили француз кимёгари Пьер Дегерен томонидан асос солинган. Тажриба бошқоқли дон – лаваги алмашлаб экиш бўлиб, бунда маъдан ҳамда органик ўғитлар меъёрлари ўрганилади.

АҚШнинг бир неча штатларида, жумладан, Пенсильвания штатида олиб борилаётган узоқ йиллик тажриба 1869 йилда бошланган. Тажрибада маккажўхори, сули, буғдой ва клевер ўсимликлари алмашлаб экиш тизимларида ўрганилади. Миссури штатида 50 йил давомида ўтказилаётган тажрибада турли алмашлаб экиш тизимларида турли экинларнинг азотли ўғитларга бўлган талаби ўрганилаётган бўлса, Огайо штатидаги тажрибада эса бир далада муттасил маккажўхори ва картошка экилиб, турли меъёрларда минерал ўғитлар қўллашнинг таъсири ўрганиб боришмоқда.

Германиянинг Галл провинциясида профессор Юлиус Кюн томонидан 1878 йилда асос солинган тажрибада муттасил равишда жавдар экилиб келинаётган бўлиб, бунда ўсимликнинг минерал ҳамда органик ўғитларга бўлган талаб ва таъсири ўрганилмоқда. Дунёнинг турли мамлакатларида узоқ йиллардан буён ўтказиб келинаётган шундай тажрибалардан яна кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Маълумотларга кўра, шундай катта-кичик тажрибалар (ўтказиш мuddати 50 йилдан кам) сонин 300 га яқин саналади. Ана шундай узоқ йиллик тажрибалардан бири

мамлакатимизда, Пахта селекцияси, уруқчилиги ва етиштириш агро-технологиялари илмий-тадқиқот институтида 1926 йилдан буён, 100 йил давомида “Муттасил ғўза ва алмашлаб экиш далаларида ту-проқнинг унумдорлик қобилияти” мавзусида ўтказиб келинаётган. Тажрибага 1926 йилда А.С.Макаров томонидан асос солинган бўлиб, дастлабки йилда 1, 2, 3, 4-вариантлар, 1935 йилда 5-вариант, 1985 йилда эса 6, 7, 8-вариантлар ташкил этилган.

Мазкур илмий ноёб объект орқали ғўзани муттасил ва алмашлаб экишда республикадаги ту-проқларнинг табиий унумдорлик ҳолати ҳамда ишлаб чиқариш қобилиятига баҳо берилади, маъдан ва маҳаллий ўғитларнинг ҳамда ғўза парваришида ўтказиладиган агро-техник тадбирларнинг самарадорлиги илмий ҳамда иқтисодий томондан аниқлаб берилади. Шунингдек, объектининг асосий вазифаси шундан иборатки, республика ту-проқларида агрономик, биологик, экологик ҳамда иқтисодий томондан баҳо берилади. Ту-проқларнинг табиий унумдорлиги, маҳаллий ва маъдан ўғитлар, алмашлаб экишнинг ту-проқ агробиоценозидаги аҳамияти, самараси, уларнинг фойда ва камчиликлари рақамларда таҳлил қилинади. Бундан ташқари, ту-проқнинг абсолют-табиий унумдорлиги баҳоланади, табиий унумдорлиқни келтириб чиқарувчи мезонлар аниқланади, маҳаллий ва минерал ўғитлар ҳамда алмашлаб экиш ҳисобига ту-проқнинг ишлаб чиқариш қуввати ва иқтисодий самарадорлиги баҳоланади. Тирик мегаорганизм-ту-проқ агробиоценозида ту-проқ микрофлораси ва фаунасини мунтазам равишда фаол ҳолда ушлаш ҳамда ту-проқда органик метёрони сақлаш ўрганилади, ту-проқ биотасида турли микроорганизмларнинг ту-проқнинг ишлаб

чиқариш қувватини оширишда, ўсимликлар томонидан озика моддаларни ўзлаштиришда, гумус ҳосил бўлишда ва моддалар трансформациясида фаол ва нофооллиги баҳоланади. Ту-проқ унумдорлиги турли даражада бўлган шaroитда ту-проқ экоизимининг оғир металлар билан ифлосланиш даражаси, уларнинг ту-проқдаги миқдори, озика моддаларининг ўсимликлар томонидан ўзлаштирилиши ҳамда инсон саломатлигига таъсири аниқлаб борилади. Мазкур ноёб тажрибанинг яна бир муҳим жиҳати шундаки, ғўза монокультурасини турли алмашлаб экиш тизимлари билан таққослашдан иборат. Кўп йиллик кузатувлар алмашлаб экишда республикадаги ту-проқнинг физик, сув-физик, кимёвий ва биологик хусусиятлари яхшилланишини кўрсатади. Айниқса, беда ва дуккакли экинларнинг алмашлаб экиш тизимига кири-тилиши ту-проқда биологик азот тўпланишини кучайтириб, гумус захирасининг сақланишига ижобий таъсир кўрсатади. Шунингдек, алмашлаб экишнинг зараркунанда ва касалликлар тарқалишини чеклаши, бегона ўтлар миқдорини камайтириши ҳамда минерал ўғитлардан фойдаланиш самарадорлигини оширишга хизмат қилиши илмий жиҳатдан асослаб берилди. Шунингдек, узоқ йиллик кузатувлар натижасида вилт касаллигига қарши курашнинг асосий омилларидан бири ту-проқ шарoити, алмашлаб экиш тизими, озикланиш режими ва агро-техника билан узвий боғлиқлиги илмий асослаб берилди. Илмий тадқиқотлар натижасида, алмашлаб экиш, ту-проққа органик моддалар кири-тиш, агро-техник тадбирларнинг ўз вақтида амалга ошириш, чидамли навлардан фойдаланиш вилт касаллиги тарқалишини сезиларли даражада камайтириши исботланди.

Ўтган юз йил давомида мазкур

мумтоз тажриба бир неча авлод олимлари меҳнати билан бойиб борди. Ҳар бир даврда тажрибанинг мақсад ва вазифалари замон талабларига мос равишда такомиллаштирилди, аммо унинг асосий ғояси – ғўза монокультурасининг ту-проқ ва ҳосилдорликка таъси-рини узоқ муддатли кузатиш ўзгаришсиз сақланиб қолди.

Ўўза монокультураси бўйича олиб борилаётган ушбу мумтоз тажриба халқаро аҳамиятга эга. Мазкур тажриба пахтачилик соҳасида дунё бўйича иккинчи, Осиё қитъасида эса ягона, энг қадимги мумтоз илмий тажриба ҳисобланади. Бу ҳолат Ўзбекистон пахтачилик фанининг жаҳон аграр илмида муносиб ўрин эгаллаганини кўрсатади. Чунки, юз йиллик узлуқсиз кузатув натижаларига эга бўлган бундай илмий объеклар дунёда жуда кам. Юз йиллик тажриба фақат илмий маълумотлар манбаи бўлиб қолмади. Ў ўзбек пахтачиликда кучли илмий мактабни шакллантирди. Бу ерда агрономлар, агрокимёгарлар, ту-проқшунослар, фитопатологлар ва селекциялар тайёрланди. Ўнлаб докторлик ва номзодлик диссертациялари ҳимоя қилинди. Юзлаб илмий мақо-лалар, монографиялар ва амалий тавсиялар яратилди. Мазкур мумтоз тажриба мамлакатимиз қишлоқ хўжалиги фани тараққиётининг ўзига хос илмий лабораториясига айланди.

Бугунги иқлим ўзгариши, сув танқислиги ва ту-проқ деградацияси кучайиб бораётган бир шарoит-да юз йиллик мумтоз тажрибанинг аҳамияти янада ортиб бормоқда. Шунинг учун мазкур тажриба майдонини ЮНЕСКОнинг илмий мерос объектига қилиб халқаро узоқ му-датли агроэкологик мониторинг тармоқлари билан ҳамкорлик-да ривожлантириш истиқболли йўналишлардан ҳисобланади. Юз йил инсон умри учун катта давр, илм-фан учун эса бутун бир мактаб

демакдир. Бир аср мобайнида ушбу тажрибада мамлакатимиз пахта-чилиги тараққиёти билан боғлиқ деярли барча муҳим илмий масала-лар тадқиқ этилди. Монокультура шарoитида ту-проқ унумдорлиги-нинг ўзгариши, гумус динамика-си, минерал ва органик ўғитлар самарадорлиги, алмашлаб экиш тизимлари, ғўза вилтнинг тарқалиш қонуниятлари, ту-проқ микро-биологияси ҳамда агро-технология-ларни такомиллаштириш бўйича олинган натижалар бугун ҳам ўз аҳамиятини сақлаб келмоқда. Шу нуқтаи назардан, Ўзбекистондаги ғўза монокультураси тажрибаси халқаро миқёсда ҳам муҳим илмий объект сифатида вилтнинг этили-шга муносиб. Уни рақамлаштириш, архив материалларини сақлаш, кўп йиллик маълумотлар базасини шакллантириш ва халқаро илмий тармоқларга интеграция қилиш келгуси йиллардаги устувор ва-зифалардан бири бўлиши лозим. Мазкур тажриба майдони иқлим ўзгариши шарoитида ту-проқда углерод захираси, биохимла-хил-лик, ресурс тежамкор технологиялар ва барқарор деҳқончилик тизимларини баҳолаш учун ҳам ноёб полигон вазифасини бажари-ши мумкин.

1926-2026 йиллар давомида олиб борилган мазкур мумтоз тажриба Ўзбекистон аграр фани-нинг юксак ютуқларидан бири ҳисобланади. Унинг тарихи мамлакатимиз пахтачилиги, ту-проқ-шунослиги, агрокимёси ва агро-технологиялари тараққиёти билан узвий боғлиқдир. Ушбу ноёб илмий тажриба Ўзбекистон пахтачилиги илмий мактабининг, уни яратган ва ривожлантирган олимлар авлодининг меҳнатига билдирилган юксак эҳтиром рамзидир. Бир аср давомида олинган маълумотлар бугунги кун олимлари учун ишонч-ли манба, ёш тадқиқотчилар учун ҳақиқий илмий мактаб ва келажақ авлодлар учун бебаҳо мерос бўлиб хизмат қилади.

Б. ХАЛИКОВ,
қ.х.ф.д., профессор,
С. НЕГМАТОВА,
қ.х.ф.д., профессор,
Х. БОЗОРОВ,
қ.х.ф.д., к.и.х.

ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚИЛЛИК СИЁСИЙ МУСТАҚИЛЛИКНИ МУСТАҲКАМЛАЙДИ:

35 ЙИЛЛИК ЙЎЛ, БУГУНГИ НАТИЖАЛАР ВА КЕЛАЖАК МАСЪУЛИЯТИ



У. МИРҲОСИЛОВ,
ТДАУ талабаси, Навоий номили
давлат стипендияси соҳиб,

(Боши 1-саҳифада)

Инсон капитали, инновациялар, рақамли технологиялар, тадбиркорлик ташаббуси ва билимга асосланган иқтисодиёт бутун мамлакат келажагини белгиловчи муҳим омилларга айланмоқда. Мустақиллиқнинг 35 йиллик тарихини таҳлил қилар эканмиз, бугунги босқичнинг энг муҳим хусусиятини тараққиётга бўлган муносабатнинг ўзгарганида кўриш мумкин. Агар илгариги даврларда асосий вазифа давлатчилик ва иқтисодий тизимнинг асосларини яратиш бўлган бўлса, ҳозирги босқичда мавжуд салоҳиятнинг янги сифат даражасига олиб чиқиш вазифаси биринчи ўринга чиқмоқда. Бу жараён “Ўзбекистон – 2030” стратегиясида ҳам ўз ифодасини топади. У мамлакатнинг узоқ муддатли тараққиётини иқтисодий ўсиш, аҳоли фаровонлиги, экологик барқарорлик, самарали давлат бошқаруви ва инсон капиталини ривожлантириш билан узвий боғлайди. Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт фалсафасида яна бир муҳим жиҳат бор: мамлакатнинг келажаги табиий ресурслар ёки моддий бойликлар билангина эмас, балки инсонларнинг билим ва салоҳияти билан белгиланади. Шу боис, таълим ва илм-фан соҳасидаги ислохотлар иқтисодий тараққиётдан алоҳида масала эмас, балки унинг бевосита асосий шартига айланмоқда. Қайси давлат илмий салоҳиятини кучайтирса, таълим сифатини оширса ва ёшларнинг ташаббусини қўллаб-қувватласа, ўша давлат келажақ иқтисодиётида муносиб ўрин эгаллайди. Бу нуқтаи назардан Ўзбекистон учун мустақиллиқнинг кейинги босқичи янги завод ёки янги ишшоот қуриш билангина чекланмайди. У янги

тафаккурни шакллантириш, билимли ва масъулиятли авлодни тарбиялаш, илм-фан натижаларини иқтисодиётга татбиқ этиш ва ҳар бир фуқарони мамлакат тараққиётининг фаол иштирокчисига айлантиришни талаб қилади.

Ўзбекистон каби аграр салоҳияти юқори бўлган мамлакат учун қишлоқ хўжалиги нафақат иқтисодиёт тармоғи, балки озик-овқат хавфсизлиги, аҳоли бандлиги ва ҳудудлар барқарор ривожланишининг муҳим омилдир. Мустақиллик йиллари аграр соҳада ҳам мазмунан катта ўзгаришлар юз берди. Сув ва ер ресурсларидан самарали фойдаланиш, иқлим ўзгариши шарoитида қишлоқ хўжалигининг барқарорлигини таъминлаш, рақамли технологияларни кенг жорий этиш, меҳнат унумдорлигини ошириш ва қўшимча қиймат занжирларини ривожлантириш шулар жумласидандир. Бу вазифаларнинг ҳал қилиниши, биринчи навбатда, илм-фан билан ишлаб чиқариш ўртасидаги узвий боғлиқликдир. Замонавий фермер ёки аграр иқтисодчи фақат аъъанавий билим билан чекланиб қолиши мумкин эмас. У бозор конъюнкту-расини, рақамли технологияларни, ресурслар самарадорлигини, экспорт талабларини ва инновацион бошқарув усулларини тушунадиган мутахассис бўлиши лозим. Шу жиҳатдан аграр таълим тизими зиммасига ҳам улкан масъулият юкланади. Университетда олинган билим илмий тадқиқот ва ишлаб чиқариш амалиёти билан уйғунлашгандагина ҳақиқий иқтисодий ва ижтимоий натижа беради. Мустақиллиқнинг 35 йиллик тажрибаси бизга бир муҳим ҳақиқатни кўрсатади: мамлакатнинг иқтисодий мустақиллиги унинг сиёсий мустақиллигини мустаҳкамлайди. Озик-овқат хавфсизлиги, экспортбop маҳсулотлар ишлаб чиқариш, рақобатбардош аграр иқтисодиёт ва ресурслардан оқилона фойдаланиш миллий тараққиётнинг стра-тегик вазифаларидандир. Шу маънода, Тошкент давлат аграр университети мамла-кат аграр таълими тизимининг таянч олий таълим муассасаси сифатида соҳа учун рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, илмий

тадқиқотларни ривожлантириш ва таълим-ни ишлаб чиқариш билан уйғунлаштириш борасида муҳим вазифани бажармоқда. Университетда халқаро стандартларга мос таълим дастурлари, замонавий лаборато-риялар, инновацион лойиҳалар ва рақамли таълим технологияларини жорий этиш бўйича изчил ишлар амалга оширилмоқда. Бу борада Президентимизнинг шу йил 11 апрельдаги “Тошкент давлат аграр уни-верситети фаолиятини такомиллаштириш-га оид қўшимча чора-тадбирлар тўғриси-да”ги қарори алоҳида аҳамият касб этади. Мазкур қарорга мувофиқ, таълим, илм-фан ва ишлаб чиқариш кооперациясини янги босқичга олиб чиқиш, университет фаоли-тини халқаро талабалар асосида трансфор-мация қилиш, рақамлаштириш ва суъвий интеллект технологияларини кенг жорий этиш, шунингдек, лойиҳа офислари орқали аграр соҳада инновацион ечимларни ама-лиётга татбиқ этиш бўйича аниқ вазифалар белгиланган. Шундай қилиб, 35 йиллик тажриба шуни яққол кўрсатмоқдаки, аграр соҳа тараққиётининг мустаҳкам пойдевори бу замонавий таълим, илмий ёндашув ва инновациялардир. Ана шу уч омил уйғун-ли Янги Ўзбекистоннинг аграр тараққи-ётини янги босқичга олиб чиқишда ҳал қилувчи куч бўлиб хизмат қилади.

Мустақиллиқнинг 35 йиллиги бизга на-фақат ўтган йўлни сарҳисоб қилиш, балки келажақ ҳақида чуқур мулоҳаза юритиш имконини ҳам беради. Чунки тарихий та-жриба шуни кўрсатадики, давлат мустақил-лиги фақат ташки сиёсий мақом билан таъминланмайди. Унинг мустаҳкамлиги иқтисодий қудрат, ҳуқуқий давлатчилик, жамиятдаги ҳамжиҳатлик, илмий салоҳият, маънавий барқарорлик ва фуқароларнинг Ватан тақдирига дахлдорлик ҳисси билан белгиланади. Шу боис, келажақ авлод ол-дидаги энг муҳим вазифа мустақиллиқни тайёр ҳолда қабул қилинган неъмат си-фатида эмас, балки уни асраш ва янада мустаҳкамлаш талаб этиладиган буюк масъулият сифатида англашдир. Айниқ-са, ёшлар бу жараёнда ҳал қилувчи ўринга эга. Чунки келажақдаги Ўзбекистоннинг

иқтисодий қудрати ҳам, илмий салоҳия-ти ҳам, халқаро майдондаги нуфузи ҳам бугунги ёшларнинг қандай билим олиши, қандай касбий ва фуқаролик позициясини шакллантиришига бевосита боғлиқ. Бугун-ги ёш авлод мустақиллик учун курашган авлод эмас. Улар мустақил Ўзбекистонда туғилиб, унинг имкониятлари шарoитида вояга етмоқда. Шу сабабли уларнинг та-рихий вазифаси бошқачароқ: қўлга кири-тилган мустақилликни билим, инновация, меҳнат ва ташаббус билан янги тараққиёт босқичига олиб чиқиш. Бу вазифа, аввало, илмий бўлишни талаб қилади. Муҳандис янги технология яратиши, олим илмий муаммоларга ечим топиши, фермер ер-дан самарали фойдаланиши, тадбиркор янги иш ўринлари яратиши, ўқитувчи эса билимли авлодни тарбиялаши орқали мустақиллиқнинг иқтисодий ва маънавий пойдеворини мустаҳкамлайди.

Бугун мамлакатимиз янги тараққиёт босқичига қадам қўймоқда. Бу босқичнинг асосий хусусияти эса тараққиётнинг суръа-тидан кўра, унинг сифати, барқарорлиги ва инсон манфаатларига хизмат қилиши билан белгиланади. Президентимиз таъ-кидлаганларидек, “Мустақиллик Янги Ўзбекистонни барпо этишга қаратилган эзгу ишларимизнинг мустаҳкам асоси ва келажақ авлодларга безавол етказилиши шарт бўлган буюк қадриятдир”. Бу ғоя 35 йиллик тараққиёт йўлига берилган тари-хий баҳо билан бирга, келажақ учун ҳам муҳим дастурий ҳулосани ифодалайди: мустақиллиқни асраш уни ҳар куни би-лим, меҳнат, ислохот ва фидокорлик билан мустаҳкамлаш демакдир. Шунинг учун бугунги авлоднинг асосий масъулияти аждодлар оруз қилган, истиқлол йўлида ҳаёт бахшида этилган муқаддас Ватан-ни янада қудратли, обод ва рақобатбар-дош мамлакатга айлантиришдир. Демак, 35 йиллик истиқлол йўли бизга бир ҳақиқатни ана бир бор англади: мус-тақиллик – тараққиётнинг мустаҳкам пойдевори. Ана шу пойдевор қанчалик мустаҳкам бўлса, Ўзбекистонимизнинг келажаги ҳам шунчалик порлоқ бўлади.

ИШОНЧ БИЛАН КЕЛАЖАККА ИНТИЛАЁТГАН “ЎЗБЕКИСТОН ГАВҲАРИ”



(Боши 1-саҳифада)

Экспорт соҳасидаги ўсиш ҳам вилоят иқтисодиётида юз бераётган сифат ўзгаришларининг муҳим кўрсаткичидир. Агар 2016 йилда 395 миллион долларлик маҳсулот экспорт қилинган бўлса, ўтган йилга келиб бу кўрсаткич 1,3 миллиард долларга етди. Айни пайтда Фарғонада ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар жаҳон бозорида тобора кенг ўрин эгаллаб, вилоят экспорти географияси 65 та мамлакатга етди. Бу Фарғона саноати ва тадбиркорлигининг халқаро бозор талабларига мослашиб, рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқариш салоҳиятини тобора ошираётганидан далолат беради.

Албатта, инвестиция ва экспортга оид рақамлар шунчаки статистик кўрсаткичлар эмас. Уларнинг замирида янги корхоналар, замонавий ишлаб чиқариш қувватлари, минглаб янги иш ўринлари, тадбиркорларнинг даромади, оилалар фаровонлиги ва энг муҳими, одамларнинг эртанги кунга бўлган ишончи мужассам.

Саноатни ривожлантиришда маҳаллийлаштириш жараёни ҳам алоҳида аҳамият касб этмоқда. Бир пайтлар ички бозор ва ишлаб чиқариш тармоқлари ахтиёжи учун зарур бўлган кўплаб маҳсулотларни четдан импорт қилишга тўғри келган бўлса, бугун маҳаллий ишлаб чиқарувчилар учун яратилган имкониятлар туфайли вазият тубдан ўзгармоқда. Хусусан, 11,4 триллион сўмлик 826 та лойиҳа амалга оширилиб, 340 та янги турдаги маҳсулот ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Бунинг натижасида 794 миллион долларлик импорт ўрни қопланди. Эътиборлиси, маҳаллийлаштириш жараёни фақат импорт ҳажмини қисқартириш билан чекланмайдди. У миллий ишлаб чиқариш занжирларини кенгайтириш, янги технологияларни жорий этиш, маҳаллий корхоналар ўртасида кооперацияни кучайтириш ва рақобатбардош маҳсулотлар турини кўпайтиришга хизмат қилмоқда.

Бугун Фарғонада яратилаётган ҳар бир янги ишлаб чиқариш қуввати, ўзлаштирилаётган ҳар бир янги маҳсулот тури ва хориж бозорига чиқарилаётган ҳар бир маҳсулот ортида вилоятнинг иқтисодий салоҳиятини янада юксалтириш, аҳоли бандлиги ва фаровонлигини таъминлашдек эзгу мақсад мумкин. Шу боис, инвестиция, экспорт ва маҳаллийлаштириш борасидаги бу натижаларни Фарғонанинг янги иқтисодий қиёфасини шакллантираётган муҳим омиллар, деб баҳолаш мумкин. Бу жараёнлар истикбол йилларида кўлга киритилган имкониятларнинг бугунги кунда қандай улкан натижаларга айланаётганини ҳам яққол намоён этмоқда.

Фарғона иқтисодиётининг бугунги тараққиётида халқаро ҳамкорлик ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг кенгайиши муҳим омил бўлмоқда. Фарғоналик тадбиркор ва ишбилармонларнинг Япония, Корея, Хитой, Туркия, Россия, Германия, Малайзия, Беларусь, Афғонистон каби давлатлар билан ҳамкорлиги изчил кенгайиб, янги инвестиция лойиҳалари, шериклик муносабатлари ва истикболли бозорларга йўл очилмоқда. Жорий йилнинг биринчи ярмида вилоятда 1,7 миллиард доллар миқдорига хорижий инвестициялар ва кредитлар ўзлаштирилгани ҳам ҳудудда олиб борилаётган фаол ташқи иқтисодий сиёсатнинг амалий самарасидир.

Бугун вилоятда чет эл инвестициялари иштирокидаги 654 та корхона ва ташкилот фаолият юритмоқда. Уларнинг ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларидаги фаоллиги маҳаллий иқтисодиётни ривожлантириш, янги иш ўринлари яратиш, замонавий технология ва бошқарув тажрибасини жорий этишда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ташқи савдо кўрсаткичлари ҳам вилоят иқтисодиётидаги ижобий динамикани яққол намоён этмоқда. Жорий йилнинг январь-июнь ойларида ташқи савдо айланмаси 1 миллиард 365 миллион долларни ташкил этиб, ўтган йилнинг мос даврига нисбатан



22,4 фоизга ўсди. Экспорт ҳажмида ҳам 21,5 фоизлик ўсиш қайд этилди. Бу рақамлар Фарғонада ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг ташқи бозорлардаги рақобатбардошлиги ортиб, вилоятнинг экспорт салоҳияти тобора юксалаётганидан далолат беради. Айниқса, экспорт географиясининг кенгайиши маҳаллий ишлаб чиқарувчилар учун янги имкониятлар яратаётгани билан аҳамиятлидир.

Биз учун яна бир эътиборли жиҳат – Фарғонадаги иқтисодий ўзгаришлар ва инвестиция муҳитининг халқаро экспертлар томонидан ҳам муносиб баҳоланаётганидир. Жумладан, Fitch Ratings ва S&P Global Ratings каби нуфузли халқаро рейтинг агентликлари вилоятга “BB-” даражасидаги барқарор рейтинг макomini берди.

Халқаро рейтинг шунчаки бир кўрсаткич эмас. У ҳудуднинг молиявий барқарорлиги, иқтисодий салоҳияти, бошқарув тизими, инвестиция муҳити ва келгуси тараққиёт имкониятларига бўлган ишончнинг муҳим мезони ҳисобланади. Zero, бугун инвестор муайян ҳудудга сармоя киритиш ҳақида қарор қабул қилар экан, фақат табиий ресурслар ёки қулай географик жойлашувга эмас, балки иқтисодий ва молиявий барқарорлик, қонун устуворлиги, инфратузилма, бошқарув самарадорлиги, малакали кадрлар ва инсон капитали салоҳиятига ҳам алоҳида эътибор қаратади.

Халқаро эътирофлар замирида, аввало, аниқ иқтисодий натижалар ва амалий ишлар мужассам. Кейинги йилларда амалга оширилган кенг қўламли дастурлар натижасида Фарғона вилоятининг ялпи ҳудудий маҳсулоти 1,6 баробар ўсиб, 111,3 триллион сўмга етди. Аҳоли жон бошига тўғри келадиغان ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми эса 5,2 баробарга ошди.

Иқтисодиётдаги бундай ўсиш аҳоли бандлиги ва тадбиркорлик фаолигида ҳам ўз ифодасини топмоқда. Бугун вилоятда 2 миллион нафардан ортиқ аҳоли бандлиги таъминланган. Кичик бизнес субъектлари сони эса 18,8 мингтадан 50,7 мингтага етди. Бу кўрсаткичлар тадбиркорлиқни қўллаб-қувватлаш, хусусий сектор учун қулай шарт-шароитлар яратиш ва иқтисодиётда нодавлат сектор улушини оширишга қаратилган ислохотларнинг амалий самарасини кўрсатади. Энг муҳими, бу жараёнлар одамларнинг ўз ташаббус ва қобилиятини рўёбга чиқариши, янги даромад манбаларини яратиши учун кенг имкониятлар очмоқда.

Қишлоқ ҳўжалиги ва озиқ-овқат саноатида ҳам сифат ўзгаришлари кузатилмоқда. Кейинги ўн йилликда

ушбу соҳаларда умумий қиймати 11,6 триллион сўм бўлган 2 435 та лойиҳа ишга туширилди. Бунинг натижасида 2,1 миллиард долларлик озиқ-овқат ва қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотлари экспортга йўналтирилди.

Бугун аграр тармоқда илм-фан ютуқлари, замонавий техника ва илгор технологияларни кенг жорий этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Натижада, қишлоқ ҳўжалиги энди фақат хомашё етиштириш билан чекланиб қолмаяпти. Етиштирилган маҳсулотни қайта ишлаш, қадоқлаш, сақлаш ва экспортга тайёрлаш орқали қўшилган қиймат яратадиган, даромадли иқтисодий



тармоққа айланиб бормоқда. Бу жараён қишлоқ аҳолиси ҳаётида ҳам яққол сезилмоқда. Замонавий ёндашув ва янги имкониятлар деҳқон ва фермерларнинг меҳнати самарадорлигини ошириб, уларнинг ўз келажагига бўлган ишончини мустаҳкамламоқда. Таъбир жоиз бўлса, деҳқоннинг елкасига оғиб тегди – меҳнат қадри юксалиб, ризқ-рўзимиз манбаи бўлган заминда янги имкониятлар очилмоқда.

Биз яхши англаймиз: инвестиция ҳам, халқаро ҳамкорлик ҳам, аввало, ишонч бор жойда қарор топади. Фарғонанинг дунё ишбилармон доиралари билан алоқалари тобора кенгайиб бораётгани ҳам ҳудудда шаклланган барқарор муҳит, яратилган инвестиция имкониятлари ва келажак салоҳиятига берилган юксак баҳоқдор.

Саноатни жадал ривожлантириш, янги ишлаб чиқариш қувватларини ташкил этишда эркин иқтисодий зоналар ва кичик саноат



ҳудудлари муҳим ўрин тутмоқда. Хусусан, “Қўқон” эркин иқтисодий зонаси вилоятнинг инвестиция салоҳиятини рўёбга чиқариш, янги ишлаб чиқаришларни ташкил этиш ва экспортга маҳсулотлар ҳажмини оширишда муҳим таянч нуқталаридан бирига айланди. Бугун мазкур ҳудудда умумий қиймати қарийб 1 миллиард долларлик 147 та инвестиция лойиҳаси жойлаштирилган. Фаолият юритаётган корхоналарда 11 мингдан зиёд аҳоли доимий иш билан таъминланган.

Айни пайтда янги истикболли инвестиция лойиҳалари устида ишлар изчил давом этмоқда. Уларнинг ишга туширилиши ҳисобига яна 6 мингдан зиёд янги иш ўрни яратилиши кўзда тутилган. Шу билан бирга, “Қўқон

технопарки” ва “Фарғона янги имкониятлар” махсус саноат зоналарида юқори технологиялар, инновацион ёндашувлар ва илмий-амалий ишланмаларга асосланган замонавий ишлаб чиқаришларни йўлга қўйишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Zero, бу зоналар шунчаки ишлаб чиқариш майдонлари эмас. Улар янги технологиялар ва инвестициялар кириб келадиغان, замонавий корхоналар барпо этиладиган, экспорт салоҳияти юксаладиган ва минглаб инсонлар учун муносиб иш ўринлари яратилган иқтисодий ўсиш нуқталаридир.

Бугунги Фарғона кечаги Фарғона эмас. Унинг қиёфаси, иқтисодий салоҳияти, аҳолининг дунёқараши ва эртанги кунга интилиши тобора янгиланиб бормоқда. Ортга назар ташлар эканмиз, босиб ўтилган йўл, эришилган ютуқлар ва амалга оширилаётган эзгу ишлар қалбимизда фахр ва шукроналик туйғуларини уйғотади.

Фарғонадаги янгиланишлар қўлами ва суръати бугун замонавий шаҳарсозлик, уй-жой қурилиши, муҳандислик-коммуникация тармоқлари ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришга қаратилган йирик лойиҳаларда ҳам яққол намоён бўлмоқда. Қад ростлаётган замонавий бинолар, обод масканлар, янги



истироҳат боғлари ва қулай инфратузилма ҳудудлар қиёфасини тубдан ўзгартириб, аҳоли учун муносиб яшаш муҳитини яратмоқда.

Давлатимиз раҳбари ташаббуси ва белгилаб берилган вазифалар асосида

лойиҳаси эмас. Рақамли иқтисодиёт жадал ривожланаётган бугунги даврда ёшларни замонавий касбларга тайёрлаш, уларнинг интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш ҳудуд келажаги учун энг муҳим инвестициялардан бири саналади. IT-Park киритилаётган сармоя Фарғонанинг нафақат бугунига, балки унинг эртанги тараққиётига, ёш авлод салоҳиятига киритилаётган сармоядир.

Бунёдкорлик ишлари Фарғона билан чекланиб қолмаяпти. Президентимизнинг топириқлари ва бевосита раҳнамоликлари асосида Марғилон шаҳрида “Янги Ўзбекистон” массиви ҳамда “Бўрхониддин Марғинович” илмий-маърифий ва туризм мажмуасини барпо этиш ғояси илгари сурилди. Тегишли қарор ва кўрсатмалар асосида мазкур мажмуа қисқа муддат – бир йил ичида бунёд этилди. Унда буюк аجدларимиз илмий-маърифий меросига юксак ҳурмат, миллий қадриятлар ва замонавий тараққиёт тамойиллари уйғунлашган. Бу маскан нафақат зиёрат ва туризм, балки маънавий-маърифий тарбия, тарихий хотира ва миллий ўзликни англаш нуқтаи назаридан ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Фарғонанинг туризм салоҳиятини юксалтириш борасида Қува



➤ Илмий таҳлил

РАМИ ТОЛАСИНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ

“Толали экинлар илмий тадқиқот институти”нинг Тошкент вилояти Қибрай туманидаги тажриба участкасида Рами толали экинини тола олиш мақсадида экиш ва унинг хусусиятларини ўрганиш бўйича илмий тадқиқот ишлари олиб борилмоқда. Жумладан, Рами илдиэполярининг учта вариантда, яъни кўчатлар оралиқ масофасини 50, 60 ва 70 см.га тенг бўлган шароитда, бир хил ўзгармас агротехник тадбирлар асосида ўсиши ва ўсув шохларининг кўпайишига таъсири ўрганилмоқда. Бундан мақсад, биринчидан бир гектар дала майдонида экиш учун мақбул кўчатлар сонини аниқлаш, иккинчидан кўчатлар қалинлигига боғлиқ равишда мақбул агротехник тадбирларни танлаб олишдир.

Рами толалари бутун йил давомида йиғиб олиниши мумкин. Унинг учун асосий агротехник тадбирлар – бегона ўтларни тозалаш, вақтида суғориш, ернинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва ўғитлашдир. Экин қуруқ мавсумда кўп, ёмғирли мавсумда кам суғорилади. Айни пайтда Рами ботқоққа сезгир ўсимликдир. Шунинг учун уни суғориш 24 соатдан ортиқ давом этса, сўлишга ва ҳатто қуриб қолишига ҳам олиб келиши мумкин. Рами экилган майдондан толани биринчи экилган йили йиғмаслик тавсия қилинади. Уни ўғит сифатида ишлатиш учун майдалаб ерга кўмиш мумкин. Сабаби, биринчи марта олинган толанинг сифати ҳали талабга жавоб бермайди. Шундай қилинса, кейинги ҳосилни ҳар 60-80 кунда йиғиб олиш мумкин бўлади. Ҳосил гектарига тахминан 10 тоннага етиши мумкин. Нави, иқлим шароитларига боғлиқ ҳолда парварishiга қараб бир майдонга экилган Рамидан 5 йилдан 10 йилгача фойдаланиш мумкин.

Рами толаси зиғир, ипак ва пахта толасидан 7 баравар кўпроқ кучлиниш кучига эга. Намликни ютиши 12 фоизни ташкил қилади, бу пахтадан юқори, чунки пахта фақат 8 фоиз намликни ютади. Кимёвий таҳлил шуни кўрсатадики, целлюлоза Рами толасининг асосий компоненти ҳисобланади.

Рами бутунлай экологик тоза мато, чунки уни ишлаб чиқаришнинг барча босқичлари атроф-муҳитга зарар етказмайди ва баъзи ҳолларда ҳатто ёрдам беради. Ўсимлик илдиэлари тупроққа чуқур кириб, унинг тузилшини мустаҳкамлайди ва юқори унумдор қатлам ювилишининг олдини олади.

Мато учун ишлатиладиган толалар ўсимлик пояларидан олинади. Ишлаб чиқариш жараёни анча узоқ ва машаққатли. Рами поялари қатъий белгиланган даврларда йилга бир неча марта йиғиб олинади. Кейин толалар паядан ажратилади ва бир неча кун қуриштишга юборилади. Шундан сўнг ишлов бериш жараёни бошланади: толалардан қишқир ва пектинлар чиқарилади. Натижада, мато тўқиш учун ингичка иплар олинади. Рами ҳам соф шаклда, ҳам аралаш матолар таркибига учрайди. Кўпинча вискоза, пахта, синтетик материаллар, ипак ва ҳатто жун билан аралаштирилади. Бу матонинг хусусиятларини яхшилаш мақсадида амалга оширилади. Мисол учун, пахта билан биришганда, эскиришга чидамли, вискоза ёки ипак билан биришганда юмшоқроқ ва силлиқ бўлади. Жун аралашмаси қичитқи ўт матосининг иссиқлик изоляциясини оширади ва синтетик толалар эластиклик беради. Рами силлиқ сиртга эга бўлиб, кўзга ташланмайдиган ипак кўринишига эга. Бу бироз зиғирга ўхшайди, лекин у сезиларли даражада юмшоқроқ. Рами матоси етарлича енгил. Агар унга ёруғликка қарасангиз, бироз шаффоф эканлигини кўрасиз.

Маҳаллий тўқимачилик саноатининг пахта толаларига боғлиқлигини камайтириш учун Рами толасини етиштиришни кўпайтириш ва ундан олинадиган толани пахта толаси билан аралаштирган ҳолда композит материаллар ишлаб чиқаришни ривожлантириш мақсадга мувофиқ.

Рами толасининг мустаҳкамлиги ва сингishi жиҳатидан ажойиб хусусиятларини ҳисобга олсак, у кийим учун тўқимачилик материали сифатида яхши танлов. Бундан ташқари, у техник тўқимачилик материали сифатида фойдаланиш учун ҳам жуда мос келади.

Раҳматжон НАЗИРОВ,

Толали экинлар илмий-тадқиқот институти лаборатория мудири, техника фанлари номзоди.



Бундан ўн йилча илгари тахририятимизга ўзлари келиб, ёзган мақоласининг аини дамдаги заруриятини изоҳлаб топшириб кетарди. Одатда профессор пахтачилик агротехникасининг ҳар бир даврига мослаб мақола ёзиб келар эди. Кейинчалик электрон шаклда жўнатадиган бўлди. Адашмасам, юзма-юз бўлмаганимизга ҳам ўн йилча бўлганди. Бир-икки йилдан буён кўнғироқ ҳам қилмай қўйган, шогирдлар ё фарзандларидан зарур мақолани электрон шаклда жўнаттириб қўя қолаётган эди. Биз буни кексалик даврига хосликка йўйиб қўя қолардик.

Анча гаплашиб олгач, Ренат ака ўзи ҳақидаги китобни қўлимга тутқазди. Китоб юзида суратлари ва 90 рақами бор эди.

– Тўқсоннинг дўққилибти уриб, эшигини очиб ўтдик, – деди бу ҳолатдаги ҳайратимга изох бериб. Ҳар тутул кексалик даврида эканлигини билардим, 90 га кирди, деб ўйламаган эканман. Ҳайратим шундан эди.

– Қани, унда тўққизилтан ҳассангиз, ҳайратим яна ошиб сўрадим. Ҳа, кўз тегмасин, у кишим ҳассада эмас эди-да...

– Ҳасса ҳозирча дам олиб турсин. Бу жавобдан тўғриси, ҳар иккимиз хурсанд бўлдик.

Ҳа, бу инсон пахтачилик илмига, илм-фан натижаларини қишлоқ ҳўжалиги йўналишида тадбиқ этишга муносиб ҳисса қўшиб келаётган катта олим, қишлоқ ҳўжалиги фанлари доктори, профессор, соҳа бўйича ўнлаб илмий, тавсиявий китоблар, минглаб мақолалар муаллифи, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган қишлоқ ҳўжалиги ходими Ренат Назаров. Уни мамлакатимиз фаоллари, ката-кичир раҳбарлари, соҳа мутахассисини мутасаддилари орасида танимаган кам.

Олим билан хайрлашиб, сўхбат давомидаёқ мимизда пайдо бўлган бу инсон ҳақида газетамизда бир қўтлов мақола бермасак бўлмас, деган ўйимни қатъий қарорга айлантирдим. Бу инсоннинг фаолиятини яхши биламан. Ҳар ҳолда шундай ўйлардим. Бу хулосам унинг биз билан ўнлаб йиллар мобайнидаги ҳамкорлигидан пайдо бўлган эди, албатта. Ҳатто кўпчилик билмаган ҳолат –

Телефон бўлди. Одатим бўйича кўп кутдирмай жавоб бердим. Газетамизнинг кўп йиллик муаллифларидан бири професор Ренат Назаров экан. Биз вақтинчаликка бошқа манзилга кўчган эмасмизми, тахмин қилиб, бино олдиғача келибди. Бу инсоннинг ёши улуглигини, юқори қаватга кўтарилишлари қийинлигини ўйлаб, чопқиллаб ўзим тушдим пастга. Самимий, чин дилдан ҳол-аҳвол сўрашиб олгач, ҳовлидаги дарахтлар соя ташлаб турган ўриндиқда ўтириб, гаплашиш тақлифим унгаям ёқди.

ДЕВОНБЕГИ СУЛОЛАСИ ДАВОМЧИСИ

Ренат Назаров 1940-50 йилларнинг машхур ижодкори Сайид Назарнинг фарзанди эканлигини ҳам билардим. Шундай ниятда Ренат ака бериб кетган, ўзи ҳақида ёзилган китобни варақлашга тушдим. Буни қарантки, билмаганларим шу китобда жамулжам экан.

... Энди айнан шу билмаганларимни шу китобдан билиб олганим боис, бироз тарих туйнугидан мўралаймиз. Бизга яхши маълумки, Ферузхон яъни Сайид Мўҳаммад Раҳимхон Баҳодирхон соний Хива тахтдори ва шоир сифатида тарих зарварақларидан муносиб жой эгаллаган. У тахтни эгаллагач, давлатни идора этиш соҳасида бир қанча ислохотларни амалга оширади. Хусусан, аввалги тахт соҳибларидан фарқли уларок, ўз саройи ахлини фақат қариндошлардан иборат қилиб тузмайди. Балки, ишбилармон одамлар, олимлар ва шоирларни ҳам сарой ишига тақлиф этиб, уларни турли лавозимларга тайинлайди. Жумладан, Мўҳаммадмуродни девонбеги вазифасига тайинлайди. Мўҳаммадмурод девонбеги аввалги вазифадошларига нисбатан анча билимдон, тадбирли эди. Бу танлов ўзини нечоғлиқ оқлаганлиги тарихий асарлардан ҳам аён. У қўллаб жангларда Хива ҳимояси учун жасорат кўрсатади. Ҳатто шундай жангларда фарзандларидан бири вафот этади. Хивага руслар кириб келишида қаттиқ қаршилиқ кўрсатгани учун у ва хоннинг садақатли яна бир амалдори Русия императори томонидан Россия хулудига бир умрга сургун қилинади. Орадан 7-8 йилча ўтиб, Хива хони Мўҳаммад Раҳимхон рус подшошига уларни кечирishiни сўраб илтимоснома йўллайди. Шу илтимосномага кўра, улар Хивага қайтишга мўссасар бўладилар ва Мўҳаммадмурод девонбеги мансабига яна тикланади. Чунки шоҳ ва шоир Ферузхон саройида у каби садақатли, аини пайтда жасоратли, ақлли, ҳар ишда тўғри ечим қила оладиган девонбеги етишмаётган эди. Шундан ҳам маълумки, унинг сургундаги даврида ўрнига тайинланган амалдорда шундай хислатлар етишмаган.

У шундан кейин ҳам Ферузхон саройида садақат билан ва муносиб хизмат қилиб, оламдан ўтади. Ундан 6 ўғил қолади. Улар ҳам билимли, тарбияли бўлганликлари боис,



Ферузхон саройи девонбеги (Ренат Назаровнинг бобосининг отаси) Мўҳаммад Мурод. 1830—1901.

Ферузхон ва унинг тахти ворислари томонидан катта вазифаларга тайинланганлар. Шунингдек, ҳар бири давр амалдорлари бўлиш билан бир қаторда маърифатчи инсонлар бўлиб ўтишган. Улардан бири Шайхназарбой (“назар” сўзига эътибор бериб қўйинг!!!) Ферузхон ҳукмдорлиги давридаёқ Кўҳна Урганч ҳокими эди. Кейинчалик Хон саройи мулозими вазифаларида хизмат қилди. У бу вазифаларда отаси каби мардларча, жасорат билан хизмат қилди, жумладан, турли жангларда рақибни, кўзғолончларни тор-мор этиб, Хива хонлиги яхлитлигини таъминлашга муносиб ҳисса қўшди. У шундай масъулликни бажариш билан бир қаторда “Шуносий” таҳаллуси ила ахшигина шеърлар ижод қилади. Унинг шеърлари Хон саройи шеърхонлигида ҳам муносиб ҳоссини оларди. Феруз вафотидан сўнг Ифандиёрхон саройида ҳам каттагина мулозим бўлади. Турли жангларда бош бўлиб, Хива хонлиги хулудларини босқинчилардан муносиб ҳимоя қила олди, кўзғолонларни

бостиради. Аммо унинг тақдирида ҳам туҳматлар эвзасига қамалишлар ва яна озод бўлишлар юз берди. Ҳатто рус амалдорлари томонидан худди отаси каби сургун қилинди. Сургундан қайтгач эса, Ифандиёрхоннинг одамлари томонидан заҳарлаб ўлдирилади. Шайхназарбой яъни Шуносийдан икки ўғил – Саидназар ва Давлатназар қолади ва улар шўролар даврида самарали, фаол фаолият кечиришади.



Хон саройи мулозими Шайхназарбек Мўҳаммад Мурод ўғли — Шуносий (Ренат Назаровнинг бобоси). 1911 йил, Париж.

Саид Назар (унинг номи кейин адабий муҳитта мос равишда шундай қайд этиб боришган) номи бутунги катта авлод вакилларига яхши таниш. У ўз даврининг яъни, 1950-60 йилларнинг етук ижодкори эди. У Уйғун, Усмон Носир, Ҳамид Олимжон каби даврининг забардаст ижодкорлари билан бир вақтда адабиёт оламига кириб келади ва



1939 йил. Самарқанд шаҳри. Саид Назар, Шароф Рашидов.

шулар билан бир сафда туриб ижод қилди. Саид Назар ўнлаб роман ва йирик бадиий асарлари, адабий-бадиий полотнолари билан ўзбек адабиёти хазинасига муносиб ҳисса қўшган адиб сифатида тарихда из қолдириди. Шароф Рашидовга ижод томонидан жуда яқин, ҳамфир ва сафдош эди. Улар ўртасида ўта самимий дўстлик бўлган. Шоир ва ёзувчи Саид Назар 1959 йил Москвада вафот этади. У ўзбек ижодкорлари сафида ўзбек адабиёти ва санъати декадасида иштирок этиш учун борган эди. Унинг соғлиғи ёмонлашганда кўплаб шу даврнинг машхур ижодкорлари, жумладан, Шароф Рашидов ҳам Москвада эди, улар деярли ҳар кунни унинг ҳолидан хабарлашга туришган. Шароф Рашидов ўз имкониятларини фойдаланиб, унинг шифо топиши учун Москвадаги машхур тиббиётчиларни жалб этади. Аммо ўлим ҳақлигини айтади. Саид Назар меҳмонхонада вафот этганда, ўғли ёш Ренат у билан бир хонада эди. Унинг кўнғироқчи билан Шароф Рашидов хабар топади. Декадага борган деярли барча ижодкорлар етиб келишади. Шароф Рашидов уни ва унинг ёнида бўлган ўғли Ренатни Самарқандга жўнатишга бош-қош бўлади. Самарқандга, раҳбарларга кўнғироқ қилиб, дафн маросимини муносиб ташкиллашн буюради...

Ана, энди биландирсиз, сиз ҳам менинг билмаганларимни, нега профессор Ренат Назаров ҳақидаги мақоламизда яқин-олис тарихлар ичра “ўтлаб” кетганим сабабини. Ҳа, бутун ўзининг 90 ёшини қаршилаган Ренат Назаров тарихда ўчмас из қолдирган шоҳ ва шоир Ферузхон саройи амалдорлари сулоласи вакили...

Мана, энди мақоламиз қаҳрамонининг ўзи ҳақида.

Ренат Назаров асли хоразмлик бўлган, аммо давр тақозоси билан Самарқанд шаҳрида яшаган катта ижодкор Саид Назар онла-када 1936 йил дунёга келган. У Самарқанд қишлоқ ҳўжалиги институтида ўқиб юрган пайтда яъни, 1960 йилда Бўлунгур туманидаги “Красногвардейс” (шўролар қўйган номда,

нима дейсиз энди. Йўқса, қизил гвардия қаердаю, Бўлунгурдаги бир чўл қаерда?) номли ҳўжалика амалиёт ўтагани боради. Кадрга муҳтожликда, уни кутиб туришган-дек учинчи куниеқ талаба Ренатни битта бўлимга агроном қилиб ишга олишга буйруқ чиқаради совхоз директори. Шу-шу у ўз ҳаётини пахтачиликка бутунлай бахш этди. Олий таълим олгач, ЎзФА Генетика ва ўсимликлар физиологиси лабораториясида катта лаборант, илмий ходим бўлиб ишлади. Кўп ўтмай эса аини шу соҳа бўйича ишлаш учун Москвага сафарга жўнатилади. Шу даврдаёқ унинг илмий тадқиқотлари ва ишланмалари “Аммиачное инитратное питание хлопчатника”, “Регуляция роста хлопчатника с помощью ретардантов” номли монографияларида жамланди. Хуллас, бу каби унинг муаллифлигидаги 15 та монотрафига пахтачилик илми ва унинг амалиётига муносиб хизмат қилиб келмоқда. Унинг 1761 та илмий-амалий технологик ишлари ўзбек, рус, инглиз, тожик ва бошқа тилларда, турли мамлакатлар нашрларида чоп этилган. У фаолияти давомида пахтачилик илми ва амалиётига хизмат қиладиган идораларда катта-катта лавозимларда ишлади. Ўзбекистон Фанлар академиси ва Қишлоқ ҳўжалиги вазирлигида масъул лавозимларда, соҳага онд илмий-тадқиқот ташкилотларида раҳбар ва бошқа масъул вазифаларда фаолият юртиб, ҳам ўз илми билан, ҳам амалий фаолияти билан соҳа истиқболига катта ҳисса қўшиб келди. У хоризжда, хусусан, Туркия, АҚШ, Аргентина, Бразилия, Болгария, Испания, Ҳиндистон, Исроил, Германия мамлакатларида қўллаб амалиётлар иштирокчиси сифатида ҳам юртимиз, ҳам дунё пахтачилиги ривожига катта ҳисса қўшди. Аини дамларда ҳам ўз илмий назарияларини ҳаётга тадбиқ қилишда давом этмоқда.

Хуллас, унинг 70 йилдан ортиқ умрини ўз ичига олган фаолиятининг ютуқларини, жамяят истиқболига қўшган ҳиссасини бир мақолада санаб ўтиш имконсиз. Ренат Назаровнинг илмий ва амалий фаолияти ҳақида катта-катта китоблар битиш мумкин. Бутунги кундаман яъни, ўзининг 90 ёшида ҳам фаолиқдан чекингани йўқ. Ўзбек пахтачилигининг, қишлоқ ҳўжалиги соҳасининг фаол иштирокчиси.

Ренат Назаровнинг ана шу ёшидаам фаоллигига ҳавас билан қарар эканлиги, бехתיёр унинг ўтган ажодлари ҳаёти ва кечган умри эста тушади. Зотан, улар давр ноҳақликлари эвазига узок умр қўра олмаган. Аллоҳим уларга етмай қолган яшаш давларини сулоласи вакили Ренат акага қўшиб, ҳада этаётгани рост бўлсин!

Чори ЛАТИПОВ,
Ўзбекистонда хизмат қўстатган журналист.

(Боши 1-саҳифада)

Ижтимоий тармоқларнинг асосий хусусияти шундаки, бу ерда реклама кўпинча умуман рекламага ўхшамайди. Томошабин олдида “Хозир сотиб олинг” деган аниқ ёзуви анъанавий реклама ролиги пайдо бўлмайди. Унинг ўрнига инсон ўзининг кундалик ҳаёти ҳақида сўзлаб бераётган таниш блогерни кўради: нонушасини, спорт билан шуғулланишини, ўзини парварishi қилишини кўрсатади ва орада витаминлар ёки бошқа восита солинган идишчани намоийш этади. Бундай формат шахсий мулоқот ҳиссини уйғотади. “Унинг ўзи ҳам буни қабул қилар экан, демак, маҳсулот ҳақиқатан ҳам яхши”, деган фикр пайдо бўлади. Айниқса, аудитория блогерни узок вақтдан бери кузатиб келган, унга ишонган ва уни реклама қаҳрамони сифатида эмас, балки яхши танийдиган инсон сифатида қабул қилган ҳолатда бундай таъсир кучли бўлади. Лекин кўп обуначиси борлиги у инсон тиббиётни яхши билиди, дегани эмас. Машхур блогер иктидорли журналист, спортчи, тадбиркор, санъаткор ёки шунчаки катта аудиторияга эга инсон бўлиши мумкин. Аммо бу уни автоматик равишда шифокор, фармаколог, диетолог ёки далилларга асосланган тиббиёт мутахассисига айлантирмайди. Айнан шу ерда муҳим чегара мавжуд: шахсий тажрибани автоматик равишда универсал тиббий тавсияга айлантириб бўлмайди. Бундан ташқари, пост ортида тижорий манфаат ҳам бўлиши мумкин. Блогер реклама учун пул олиши, ҳамкорлик ҳаволаас орқали ишлаши, сотувлардан фоиз олиши ёки маҳсулотни бепул олиши мумкин. Шунинг учун томошабин унга айнан нима сабабдан ушбу маҳсулот тавсия қилинаётганини тушуниши муҳим. Рекламанинг тартибга солиш бўйича ҳалқаро амалиёт маҳсулотни илгари сурётган реклама берувчи ва шахс ўртасидаги тижорий алоқани очиқ белгилаш зарурлигини таъкидлайди.

“Бу шунчаки витаминлар” – хавфли янглиш тушунча. БАҚлар

ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАРДАГИ БИОЛОГИК ФАОЛ ҚЎШИМЧАЛАР ёхуд блогерлар таъсири остидаги саломатлик

ҳақида энг кенг тарқалган тасаввурлардан бири тахминан шундай янграйди: “Бу дори эмас, шунинг учун зарари бўлиши мумкин эмас”. Аммо дори воситаси макомига эга эмаслиги биологик таъсирнинг мавжуд эмаслигини англатмайди. БАҚлар таркибидан витаминлар, минераллар, ўсимлик компонентлари, аминокислоталар, пробиотиклар ва бошқа моддалар бўлиши мумкин. Уларнинг айримлари ҳақиқатан ҳам муайян ҳолатлар ва танқисликларда фойдали бўлиши мумкин. Бироқ биологик фаол моддаларга нисбатан “қанча кўп бўлса, шунча яхши” тамойили ишламайди. Инсон организми мураккаб тизим бўлиб, айрим моддаларнинг ортиқча миқдори ҳам муайян оқибатларга олиб келиши мумкин. Бундан ташқари, дозаси, қабул қилиш давомийлиги, инсоннинг ёши, ҳамроҳ касалликлар, ҳомиладорлик, овқатланиш ва қабул қилинаётган бошқа препаратлар ҳам аҳамиятга эга. Айниқса, дори воситалари билан эҳтимолий ўзаро таъсирларни ёдда тутиш муҳим. Инсон шифокор томонидан буюрилган препаратни қабул қилиши ва шу билан бир вақтда мутахассисга хабар бермасдан мустакил равишда бир нечта БАҚларни қўйиши мумкин. Натижада шифокор бемор организм қабул қилаётган барча моддалар ҳақида ҳатто билимсиз ҳам мумкин. АҚШнинг Озиқ-овқат маҳсулотлари ва дори-дармонлар сифатини назорат қилиш бошқармаси таъкидлашча, озиқ-овқат қўшимчалари дори воситалари каби хавфсизлик ва самарадорлик бўйича бир хил олдиндан тасдиқлаш жараёнидан ўтмайди ва истеъмолчиларга маҳсулот ҳақидаги маълумотларни диққат билан ўрганиш ҳамда уни қўллашдан олдин тиббиёт мутахассиси билан маслаҳатлашиш тавсия этилади.



Шунинг учун “бу шунчаки витамин” деган ибора автоматик равишда “бу мутлақо хавфсиз” деган маънони англатмаслиги керак.

НЕГА ОДАМЛАР БЛОГЕРЛАРГА ИШОНИШАДИ?

Сабаб фақат тиббий билимларнинг етишмаслигида эмас. Инсон кўпинча қарорларини ҳиссий равишда қабул қилади. Блогер: “Мен доимо чарчоқни ҳис қилардим, ушбу воситани қабул қила бошладим ва икки ҳафтадан кейин ўзимни анча яхши ҳис қилдим”, деганида, бундай ҳикоя узок илмий тушунтиришга қараганда анча осон қабул қилинади. Бундан ташқари, ижтимоий тармоқлар чизуолий контент асосида қурилган. Виройли қадок, идеал коматта эга инсоннинг сурати, спорт билан шуғулланиш тарзи ва ишончли нутқ маҳсулотнинг муваффақиятли экани ҳақида тасаввур уйғотади. Айниқса, тез натижа ваъда қиладиган тақлифлар жуда жозибабали: “бир неча килограммга озиш”, “тоза тери”, “қўпроқ куч”, “иммунитетни мустаҳкамлаш”, “детокс”, “хотирани яхшилаш” ва бошқалар. Аммо инсон организмни реклама шиори тамойили асосида ишламайди. Чарчоқ, уйку

етишмаслиги, стресс, камқонлик, эндокрин бузилишлар, юкумли касалликлар ёки қўллаб бошқа сабаблар билан боғлиқ бўлиши мумкин. Теридаги муаммолар дерматологик ёки гормонал келиб чиқишга эга бўлиши мумкин. Ортиқча вазн овқатланиш, турмуш тарзи, генетик хусусиятлар ёки касалликлар билан боғлиқ бўлиши мумкин. Бундай вазиятда муаммони фақат БАҚлар ёрдамида ҳал қилишга уриниш инсоннинг вақтини йўқотишга ва шифокорга мурожаат қилишни кечиктиришига олиб келиши мумкин.

ЗАМОНАВИЙ АМАЛИЁТ НИМАНИ КўРСАТМОҚДА?

Муаммо аллҳақочон илмий ҳамажият томонидан ўрганилмоқда. БАҚларга бағишланган айрим ин- вестуорларнинг Инстаграмдаги намоийшларини ўрганишга бағишланган тадқиқотда фаол тарғиб қиланган қўшимчаларнинг салмоқли қисмида витаминлар ва минераллар тавсия этилган максимал кунлик миқдорлардан юқори даражада экани аниқланган, шу билан бирга миқдорни ошириб юборишнинг эҳтимолий хавфлари, қарши кўрсатмалар ва

ножўя таъсирлар ҳақидаги маълумотлар кўпинча мавжуд бўлмаган. Тадқиқот муаллифлари ижтимоий тармоқлар БАҚлар ҳақида нотўғри маълумотлар манбаига айланиши мумкин деган хулосага келишган.

Блогер муайян маҳсулот ҳақида гапиради, аммо томошабин унинг соғлиғига онд тўлиқ маълумотни билмайди. Унда қандай касалликлар борлиги, қайси препаратларни қабул қилиши, қандай таҳлиллар топширгани ва ижобий натижага айнан БАҚ сабаб бўлган бўлмаганини билмайди. Бошқача қилиб айтганда, бошқа инсоннинг организми сизнинг организмизигиз учун йўриқнома бўла олмайди.

Масъулият фақат истеъмолчининг зиммасида эмас. Тиббий ва тиббиётга яқин маҳсулотларни тарғиб қилиш ҳақида гап кетганда, бутун масъулиятни фақат харидор зиммасига юклаб бўлмайди. Албатта, ҳар бир инсон маълумотларга танқидий ёндашиши, манбаларни текшириши ва мутахассислар билан маслаҳатлашиши керак. Бироқ контент муаллифлари ҳам ўз намоийшларининг оқибатларини тушунишлари лозим. Агар намоийш ортида маҳсулотни тижорий тарғиб қилиш турган бўлса ва унинг мазмун аудиторияда тиббий тавсия ҳақида тасаввур уйғотса, “бу фақат менинг фикрим” деган ибора ҳар доим ҳам муаммони бартараф этмайди. Айниқса, БАҚга касалликларни даволаш, дори воситаларининг ўрнини босиш ёки муайян натижани қаболатлашга қобилиятини юкляйдиган намоийшларга нисбатан эътиёткор бўлиш керак.

АҚШнинг Озиқ-овқат маҳсулотлари ва дори-дармонлар сифатини назорат қилиш бошқармаси маълумотларига кўра, озиқ-овқат ёки парҳез маҳсулоти касаллиқни даволаш, ташхислаш, олдини олиш ёки

муаммо, балки ечим ҳам бўлиши мумкин. Шу билан бирга, ижтимоий тармоқлар фақат хавфли маълумотлар манбаи, деб таъкидлаш нотўғри бўлар эди. Аксинча, рақамли платформалар тиббий маърифат учун улкан салоҳиятга эга. Шифокор, олим ёки бошқа малакали мутахассис мураккаб тиббий мавзунини оддий тилда тушултириши ва қисқа вақт ичиди ишончли маълумотни минглаб, қатта миллионлаб инсонларга етказиши мумкин. Масалан, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти тиббий инфлюенсерлар билан ҳамкорлик қилиш ва ижтимоий тармоқларда илмий асосланган маълумотларни тарқатишга қаратилган ташаббусларни қўллаб-қувватлайди.

Демак, масала интернетда одамларнинг саломатлик ҳақида гапиришини тақомиллаш эмас. Масала бошқада: ким гапираяпти, айнан нимани гапираяпти ва бу маълумот қандай далилларга асосланган. Биз тиббий саводхонлик маданиятини шакллантиришимиз зарур, бунда намоийшнинг машхурлиги унинг ишончилигига далил сифатида қабул қилинмаслиги керак.

Ижтимоий тармоқлар инсонга ўз организмни яхшироқ тушуниш, сифати тиббий маълумотларини топиш ва мутахассисларга ўз вақтида мурожаат қилишда ёрдам бериши мумкин. Аммо бунинг учун тиббий билимини шахсий фикрдан, далилдан рекламдан, мутахассис тавсиясини эса машхур блогер маслаҳатидан ажратишни ўрганиш зарур.

Хулоса қилиб айтганда, инсоннинг ўз саломатлиги учун масъулият экранда кўраётган ҳар бир нарсасга автоматик равишда ишонмасликдан бошланади. Чунки чиройли видео, ишонарли ҳикоя ва тез натижа ваъдаси ортида доимо асосий савол туршиши керак: “Бу нинг илмий далили борми?” Агар жавоб бўлмаса, эҳтимол, навбатдаги “мўъжизавий қўшимча”ни қабул қилишдан олдин ижтимоий тармоқни шунчаки ёпиб, шифокорга мурожаат қилиш керак.

Рушана ИСМАИЛОВА,
Хуршида БЕРДИЕВА.

Qishloq hayoti

MUASSISLAR:

O'zbekiston Respublikasi
Vazirlar Mahkamasi kompleksi
tarkibidagi hamda
boshqa daxldor
vazirlik va idoralar.

Bosh muharrir:

Chori LATIPOV

Tahrir hay'ati:

Ibrohim ABDURAHMONOV,
Shavkat HAMROYEV, Narzullo OBLOMURODOV,
Eshmirza ABDUALIMOV, Habib TEMIROV,
Raimkul SUYAROV (bosh muharrir o'rinbosari).

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi tomonidan
2009-yil 13-fevralda № 0020-raqam bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

Hajmi 2 bosma taboq. Ofset usulida bosildi,
qog'oz bichimi A-2. Nashr indeksi – 144.

Buyurtma G-917. 1860 nusxada chop etildi.

Gazeta tahririyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi.

Sahifalovchi-dizayner: Marks YUSUPOV.

Tahririyat manzili:

Toshkent viloyati Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Telefonlar: +998 77-080-43-70, +998 99-050-69-45.

Reklama va e'lonlar – (998 90) 317-19-16.

E-mail: info@qishloqhayoti@mail.ru Bahosi kelishilgan narxda.

Gazeta "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik
kompaniyasi bosmaxonasida bosildi.

Bosmaxona manzili: "Buyuk Turo" ko'chasi, 41-uy. 1 2 3 4 5 6



Bosishga topshirish vaqti: 21.00
Bosishga topshirildi: 19.30